

УДК 502.4:581.95(477.73)

<https://doi.org/10.53904/1682-2374/2022-24/5>

Г.В. Драбинюк¹, О.І. Шиндер², В.П. Коломійчук³, П.Є. Булах⁴, В.О. Конайкова⁵

¹Природний заповідник "Сланецький степ"

с. Калинівка, Вознесенський р-н, Миколаївська обл., 55553 Україна

^{2,4}Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України

вул. Садово-Ботанічна, 1, м. Київ, 01014 Україна

³Ботанічний сад ім. акад. О.В. Фоміна Київського національного університету імені Тараса Шевченка

вул. Симона Петлюри, 1, м. Київ, 01032 Україна

⁵Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України

вул. Терещенківська, 2, м. Київ, 01601 Україна

¹e-mail: zarovidnik96@gmail.com

²e-mail: shinderoleksandr@gmail.com

³e-mail: vkolomiychuk@ukr.net

⁵e-mail: konaykova@ukr.net

¹orcid.org/0000-0003-0677-7497

²orcid.org/0000-0003-1146-0873

³orcid.org/0000-0001-5767-344X

⁴orcid.org/0000-0003-1415-7482

⁵orcid.org/0000-0001-7031-955X

ДОПОВНЕННЯ ТА КРИТИЧНІ НОТАТКИ ДО ІНВЕНТАРНОГО ПЕРЕЛІКУ ФЛОРИ ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА "СЛАНЕЦЬКИЙ СТЕП"

Флористичні знахідки, рідкісні види рослин, Миколаївська область

ДОПОВНЕННЯ ТА КРИТИЧНІ НОТАТКИ ДО ІНВЕНТАРНОГО ПЕРЕЛІКУ ФЛОРИ ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА "СЛАНЕЦЬКИЙ СТЕП". Г.В. Драбинюк, О.І. Шиндер, В.П. Коломійчук, П.Є. Булах, В.О. Конайкова. – В статті наведено нові відомості щодо таксономічного складу флори Природного заповідника "Сланецький степ", які були отримані у 2021–2022 роках. Загалом, за результатами моніторингових досліджень на території заповідника було виявлено 101 новий таксон (види і підвиди) судинних рослин, які не наводилися раніше для інвентарного списку. Серед нових для флори заповідника таксонів 74 – аборигенні рослини, а 27 – чужорідні. Загальний таксономічний склад флори Природного заповідника "Сланецький степ" за оновленими даними становить близько 665 таксонів (видів і підвидів). Значна частина нових таксонів (59) додалися за рахунок більш детального дослідження рослинного покриву Михайлівського природоохоронного науково-дослідного відділення заповідника. За результатами моніторингу на території заповідника було виявлено кілька аборигенних видів на межі поширення: *Agrimonia procera*, *Psephellus sumensis*, *Pseudopodospermum strictum* і *Vincetoxicum fuscatum*. Ці знахідки є надзвичайно цінними у контексті хорології регіональної флори. Серед нововиявлених таксонів до "Червоної книги України" включений *Allium sphaeropodum*. В ході дослідження було переглянуто цілий ряд таксонів, які наводилися для заповідника раніше. Зокрема, не вдалося підтвердити факти зростання в сучасних межах заповідника таких видів як: *Astragalus buchtormensis*, *Dianthus deltoides*, *Phlomis hybrida*, *Salvia nemorosa* subsp. *pseudosylvestris*, *Thymus moldavicus*, *Taraxacum bessarabicum* та ін. Серед адвентивних видів виявлено деякі інвазійно спроможні рослини: *Erigeron annuus*, *Medicago* × *varia*, *Phragmites altissimus*, *Rumex patientia* та *Vitis riparia*. Додатково було встановлено, що кілька інтродукованих видів успішно акліматизувалися і формують нові генерації за рахунок спонтанного насінневого та вегетативного розмноження: *Corylus americana*, *Parthenocissus vitacea*, *Prunus virginiana*, *Tilia platyphyllos*.

ADDITIONS AND CRITICAL NOTES TO THE INVENTORY LIST OF THE FLORA OF THE "YELANETSKY STEPPE" NATURE RESERVE. G.V. Drabyniuk, O.I. Shynder, V.P. Kolomiychuk, P.Ye. Bulakh, V.O. Konaykova. – The article provides new information on

the taxonomic composition of the flora of the Yelanets Steppe Nature Reserve, which were obtained in 2021–2022. In general, according to the results of monitoring studies, 101 new taxa (species and subspecies) of vascular plants were discovered in the territory of the Nature Reserve, which were not listed before for the inventory list. Among the taxa new to the flora of the reserve, 74 are native plants, and 27 are alien once. According to updated data, the total taxonomic composition of the flora of the Nature Reserve "Yelanetsky Steppe" is about 665 taxa (species and subspecies). A significant part of the new taxa (59) were added due to a more detailed study of the vegetation cover of the Mykhailiv Nature Conservation Research Department of the reserve. According to the monitoring results, several native species on the border of distribution were found in the territory of the reserve: *Agrimonia procera*, *Psephellus sumensis*, *Pseudopodospermum strictum* and *Vincetoxicum fuscatum*. These finds are extremely valuable in the context of the chorology of the regional flora. Among the newly discovered taxa, *Allium sphaeropodum* is included in the Red Book of Ukraine. In the course of the study, a number of taxa that were indicated for the reserve earlier were reviewed. In particular, it was not possible to confirm the facts of growth within its limits of a number of taxa: *Astragalus buchtormensis*, *Dianthus deltoides*, *Phlomis hybridus*, *Salvia nemorosa* subsp. *pseudosylvestris*, *Thymus moldavicus*, *Taraxacum bessarabicum*, etc. Among the adventive species, some invasive plants were found: *Erigeron annuus*, *Medicago × varia*, *Phragmites altissimus*, *Rumex patientia* and *Vitis riparia*. In addition, it was established that several introduced species have successfully acclimatized and form new generations due to spontaneous seed and vegetative reproduction: *Corylus americana*, *Parthenocissus vitacea*, *Prunus virginiana*, *Tilia platyphyllos*.

Збереження та охорона рослинного біорізноманіття залишається актуальним науково-практичним завданням, особливо зважаючи на інтенсивні євроінтеграційні процеси в нашій країні, які активізувалися в останній період. Одними із найважливіших територіальних об'єктів, де охороняється та всебічно вивчається біорізноманіття є заповідники, а таксономічний склад і різноманітність їх флори визначає багатство фітоценозів та біотопів, що є основою для формування складу фауністичних комплексів. Тому інвентаризація та моніторинг таксономічного складу флори є одним із пріоритетів діяльності заповідників та інших природоохоронних територій високого рангу (Коломійчук та ін., 2012; Wesche et al., 2016; Національний каталог ..., 2018; Ширяєва, Коломієць, 2020).

У Природному заповіднику "Сланецький степ" охороняються дві досить великі цілинні степові ділянки, які репрезентують флористичне і ценотичне багатство аборигенних ковилово-типчачових степів Правобережного Степу України. Нині це один із осередків заповідного флористичного різноманіття у нашій країні, тож його моніторинг є надзвичайно цінним у контексті збереження степів України.

Мета роботи – провести моніторинг сучасного стану флори Природного заповідника "Сланецький степ", проаналізувати доповнення до її складу.

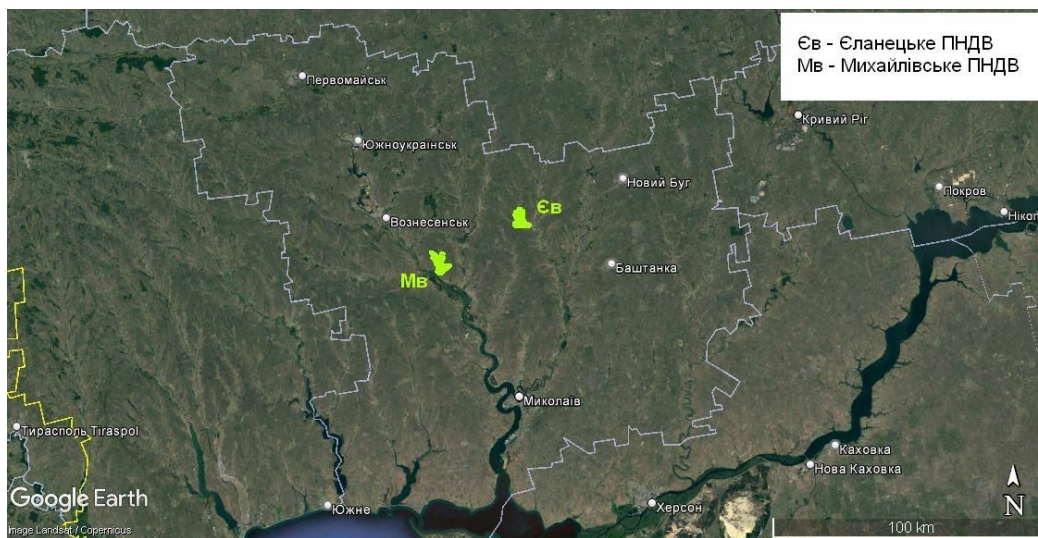
Матеріали і методи досліджень

Камеральний етап включав мобілізацію всіх доступних літературних джерел та інших матеріалів по флорі території Природного заповідника "Сланецький степ" (далі – Заповідник), а також матеріали Літопису природи, зібрані упродовж функціонування Заповідника, із подальшим їх критичним узагальненням. Польові флористичні дослідження на території Заповідника проводилися стаціонарним способом у 2021–2022 роки. У статті наведено перелік таксонів рослин, які були зафіксовані за результатами досліджень і не вказувалися раніше (Проект організації ..., 2021). Також наведено критичні зауваження щодо окремих сумнівних видів.

Нововиявлені таксони рослин (види і підвиди) розподілено за походженням на аборигенні (native) та адвентивні (alien). Окрім спонтанно зростаючих дикорослих рослин вказано і кілька акліматизованих ергазіофітів (accl. ergasiophyte), які формують самосів біля дорослих, спеціально висаджених особин, або розростаються вегетативно. Подібні випадки дичавіння інтродукованих рослин нині є надзвичайно важливими у контексті адвентизації флори (Keller et al., 2011; Чорна та ін., 2021). Для більшості таксонів зазначено територію, на якій вони виявлені: Сланецьке природоохоронне науково-дослідне відділення (далі – ПНДВ) та (або) Михайлівське ПНДВ. Деякі цікаві знахідки

супроводжуються більш детальною хорологічною характеристикою. Фотографії *in situ* багатьох видів представлено на ресурсі <https://www.inaturalist.org>. Номенклатура таксонів наведена за базою даних POWO (<http://powo.science.kew.org>) з окремими уточненнями.

Нині територія заповідника складається із двох ділянок в нових межах Вознесенського та Миколаївського районів Миколаївської області. Єланецьке ПНДВ являє систему балок Роза, Орлова та Прусакова між селами Антонівка, Водяно-Лорине, Новомиколаївка та Новоолександрівка. Тут знаходяться будинок служби охорони Заповідника (координати: 47.567280°, 32.012644°) та Будинок природи (координати: 47.564866°, 32.016289°). Михайлівське ПНДВ являє собою систему балок Горскіна, Велика Дівка, Дівка, Кемлича, Гнила між селами Білоусівка, Михайлівка і Троїцьке (координати центральної частини: 47.4°, 31.62°) (рис.).

Картосхема розташування ділянок Природного заповідника "Єланецький степ"

Результати досліджень та їх обговорення

Перші, хоча і фрагментарні вказівки, які стосуються сучасної території Заповідника, представлені у роботах Й.К. Пачоського (Пачоский, 1914, 2008). Цей талановитий та невтомний природодослідник степів України навів для району розташування Михайлівського природоохоронного науково-дослідного відділення близько 40 видів рослин, а для окремих із них зазначив еколого-ценотичні вказівки, за якими можна встановити з високою долею ймовірності, що вони виявлені саме на сучасній території заповідника. Так, злак *Eremopyrum orientale* (L.) Jaub. & Spach було наведено рясно зростаючим вздовж дороги між Білоусівкою та Михайлівкою (Пачоский, 1914), а такі види, як: *Anthriscus cerefolium* (L.) Hoffm., *Galium spurium* L., *Glechoma hirsuta* Waldst. & Kit., *Papaver albiflorum* (Elkan) Racz. тощо – вказано для тінистих місць у чагарниках та балках між вказаними селами (Пачоский, 2008). Сучасний період вивчення флори Заповідника розпочався із праць О.В. Костильова (Костильов, 1987; Костылев, 1987), який уперше відзначив високу соціологічну цінність цілинних степових ділянок цієї території і обґрунтував необхідність її заповідання. Пізніше на території заповідника продовжено дослідження рослинного покриву та флори, насамперед її раритетної фракції (Деркач, Тарашук, 1994; Мойсієнко та ін., 2005; Воронова, 2005–2007; Марценюк, 2011; Коломійчук та ін., 2012; Конойкова, 2019; Прасова, 2020; Мойсієнко та ін., 2021), а також – адвентивної складової (Мельничук, 2020). На початок нашого дослідження конспект флори заповідника (Проект організації ..., 2021) включав 615 видів судинних рослин. Більша частина відомостей по флорі стосувалася Єланецького ПНДВ, а натомість Михайлівське ПНДВ залишалося малодослідженим.

За результатами нашого моніторингу було відзначено 101 таксон судинних рослин, які не були відмічені в заповіднику раніше. Нижче наведено їх перелік.

- Achillea stepposa* Klokov & Krytzka (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Agrimonia eupatoria L. subsp. *grandis* (Andrz. ex Ascherson & Graebner) Bornm. (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Agrimonia procera Wallr. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Allium sativum L. (alien) – Єланецьке ПНДВ.
Allium sphaeropodium Klokov (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ. – Примітка. Цей таксон розглядається як синонім *Allium flavum* L. subsp. *tauricum* (Besser ex Rchb.) K.Richt., фактично як його жовта форма. Ми його наводимо як самостійний вид, за останнім наказом Міндовкілля (Про затвердження переліків ..., 2021).
Arctium tomentosum Mill. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Atriplex oblongifolia Waldst. & Kit. (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Atriplex patula L. (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Atriplex prostrata Boucher ex DC. (alien) – Єланецьке ПНДВ.
Bolboschoenus planiculmis (F.Schmidt) T.V. Egorova (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Bromus arvensis L. (alien) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Bromus japonicus Nyoutt. (alien). – Єланецьке ПНДВ.
Vupleurum rotundifolium L. (alien). – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Caragana frutex (L.) K.Koch subsp. *mollis* (M.Bieb.) Kuzmanov (native) – Єланецьке ПНДВ.
Carex spicata Huds. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Centaurea jacea L. subsp. *angustifolia* (DC.) Greml (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Centaurea scabiosa L. subsp. *adpressa* (Ledeb.) Gugler (native) – Єланецьке ПНДВ.
Centaurea stereophylla Besser (native) – Михайлівське ПНДВ.
Chaiturus marrubiastrum (L.) Rchb. (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Chenopodium betaceum Andr. (alien) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ
Chenopodium opulifolium Schrad. (alien) – Єланецьке ПНДВ.
Chondrilla latifolia M.Bieb. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Cirsium arvense (L.) Scop. var. *integrifolium* Wimm. & Grab. (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Cornus sanguinea L. subsp. *sanguinea* (alien). – Михайлівське ПНДВ. – Примітка. Інший, природний у регіоні підвид – *C. sanguinea* subsp. *australis* (C.A.Mey.) Jáv. – уже був відомий на території Заповідника (Проект організації ..., 2021).
Corylus americana Walter (accl. ergasiophyte). – Єланецьке ПНДВ.
Crataegus lipskyi Klokov (native). – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ. – Примітка. Вид наведено як самостійний, за (Цвелев, 2001), але нині цей таксон прийнято зводити в синоніми до *C. monogyna* Jacq. (Softys-Lelek, 2012).
Crepis pulchra L. (native). – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Cuscuta epithymum (L.) L. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Draba nemorosa L. (native) – Михайлівське ПНДВ.
Echinops sphaerocephalus L. (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Equisetum ramosissimum Desf. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Eremogone biebersteinii (D.F.K. Schltl.) Holub (native) – Михайлівське ПНДВ.
Erigeron annuus (L.) Desf. (alien) – Михайлівське ПНДВ.
Eupatorium cannabinum L. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Euphorbia palustris L. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Euphorbia semivillosa (Prokh.) Krylov (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Galium album Mill. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Galium physocarpum Ledeb. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Goniolimon bessarianum (Schult.) Kuzn. (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Hibiscus trionum L. (alien) – Михайлівське ПНДВ.
Hieracium robustum Fr. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Holosteum umbellatum L. (alien) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Iris pseudacorus L. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Juncus compressus Jacq. (native) – Єланецьке ПНДВ.

- Lactuca saligna* L. (alien) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Lappula heteracantha (Ledeb.) Gürke (native) – Михайлівське ПНДВ.
Lotus stepposus Kramina (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Lycopus exaltatus L.f. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Malus domestica Borkh. (alien) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Medicago × *varia* Martyn (alien) – Єланецьке ПНДВ.
Nonea rossica Steven (native) – Єланецьке ПНДВ.
Onobrychis gracilis Besser (native) – Єланецьке ПНДВ.
Orobanche alba Stephan ex Willd. (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Oxybasis chenopodioides (L.) S.Fuentes, Uotila & Borsch (alien) – Єланецьке ПНДВ.
Parthenocissus vitacea (Knerr) Hitchc. (accl. ergasiophyte) – Єланецьке ПНДВ.
Persicaria amphibia (L.) Gray (native) – Єланецьке ПНДВ.
Persicaria tomentosa (Schrank) E.P.Bicknell (native) – Єланецьке ПНДВ.
Phragmites altissimus (Benth.) Mabilie (alien) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ. – Примітка. Раніше для Єланецького ПНДВ вказувався *P. australis* (Cav.) Trin. ex Steud. (Проект організації ..., 2021), але перевірені рослини виявилися приналежними саме до *P. altissimus*. В той же час, *P. australis* було виявлено нами в одній із вологих улоговин на території Михайлівського ПНДВ, де обидва види зростали поруч. Як самостійний вид цей таксон наведено за статтею В. Тихомирова (Тихомиров, 2020).
Pilosella × *auriculoides* (Láng) Arv.-Touv. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Pilosella cymosa (L.) F.W.Schultz & Sch.Bip. (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Pilosella × *fallax* (Willd.) Arv.-Touv. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Pilosella floribunda (Wimm. & Grab.) Fr. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Pimpinella saxifraga L. subsp. *nigra* (Mill.) Gaudin (native) – Єланецьке та Михайлівське ПНДВ.
Plantago media L. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Plantago tenuiflora Waldst. & Kit. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Polygonum aviculare L. subsp. *neglectum* (Besser) Arcang. (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Polygonum novoascanicum Klokov (alien) – Єланецьке ПНДВ.
Potentilla recta L. subsp. *obscura* (Willd.) Arcang. (native) – Єланецьке та Михайлівське ПНДВ.
Potentilla recta L. subsp. *pilosa* (Willd.) Jav. (native) – Єланецьке та Михайлівське ПНДВ.
Potentilla supina L. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Prunus cerasifera Ehrh. (alien) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Prunus cerasus L. (alien) – Єланецьке ПНДВ.
Prunus virginiana L. (accl. ergasiophyte) – Єланецьке ПНДВ.
Psephellus sumensis (Kalen.) Greuter (native) – Михайлівське ПНДВ: балка Кемлича, 9.10.2022, Драбинюк, Шиндер; балка Велика Дівка, по схилу, 9.10.2022, Драбинюк, Шиндер.
Pseudopodospermum strictum (Hornem.) Zaika, Sukhor & N.Kilian (native) – Єланецьке ПНДВ.
Pyrus communis L. subsp. *pyraster* (L.) Ehrh. (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ. – Примітка. Таксон наводимо за базою даних Euro+Med (<https://www.europplusmed.org>).
Rapistrum perenne (L.) All. (alien) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Rorippa austriaca (Crantz) Besser (native) – Єланецьке ПНДВ.
Rosa dimorpha Besser (native) – Єланецьке ПНДВ.
Rosa × *dumetorum* Thuill. (native) – Михайлівське ПНДВ.
Rosa marginata Wallr. (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Rosa rubiginosa L. (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Rubus caesius L. (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Rumex acetosella L. subsp. *acetoselloides* (Balansa) Den Nijs (native) – Єланецьке ПНДВ.
Rumex patientia L. (alien) – Михайлівське ПНДВ.
Salix cinerea L. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Salvia dumetorum Andrz. ex Besser (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Senecio vulgaris L. (alien) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.

Seseli pallasii Besser (native) – Єланецьке ПНДВ.
Sinapis arvensis L. (alien) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Sonchus palustris L. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Thalictrum minus L. subsp. *flexuosum* (Bernh. ex Rchb.) Syme (native) – Михайлівське ПНДВ.
Tilia platyphyllos Scop. (accl. ergasiophyte) – Єланецьке ПНДВ.
Trifolium borysthenticum Gruner (native) – Єланецьке ПНДВ. – Примітка. В наш час *T. borysthenticum* прийнято розглядати в синонімах у *T. pratensis* L. Ми наводимо цей вид як самостійний у відповідності до "Определителя высших растений Украины" (Шимкус, 1987).
Verbascum nigrum L. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Verbascum phlomoides L. (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Veronica anagallis-aquatica L. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Veronica austriaca L. subsp. *jacquinii* (Baumg.) Watzl (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Veronica prostrata L. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Veronica teucrium L. (native) – Єланецьке ПНДВ; Михайлівське ПНДВ.
Vicia sativa L. subsp. *nigra* (L.) Ehrh. (alien) – Єланецьке ПНДВ.
Vincetoxicum fuscatum (Hornem.) Endl. (= *V. intermedium* Taliev) (native) – Михайлівське ПНДВ: балка Кемлича, кілька особин, 22.05.2020, Драбинюк – Примітка. Дуже важлива знахідка, яка значно доповнює хорологічні відомості про цей рідкісний вид флори України. Раніше *V. fuscatum* був відомий у Правобережному Степу лише в околиці Кривого Рогу Дніпропетровської області, біля с. Зелене (Вісюліна, 1957) та в околиці с. Прибужжя (колишня назва – Ак-Мечеть) Вознесенського району Миколаївської області (Пачоский, 2008). Для Заповідника *V. fuscatum* уже був наведений раніше із Єланецького ПНДВ (як *V. intermedium* Taliev) (Мойсієнко та ін., 2005), але пізніше не був підтверджений (Воронова, 2005-2007; Коломійчук та ін., 2012).
Vincetoxicum hirundinaria Medik. subsp. *stepposum* (Pobed.) Markgr. (native) – Єланецьке ПНДВ.
Vitis riparia Michx. (alien) – Михайлівське ПНДВ: балка Кемлича, на схилі серед чагарників, 2 віргінільні та 1 молода генеративна особини, 9.10.2022, Драбинюк, Шиндер.
Zea mays L. (alien) – Єланецьке ПНДВ.

Отже, загалом до конспекту флори Заповідника додалося 101 таксон, із яких 74 – аборигенні рослини, а 27 – чужорідні. Загальний таксономічний склад флори природного заповідника "Єланецький степ" за оновленими даними становить 665 таксонів (видів і підвидів). Порівняно велике число нововиявлених аборигенних таксонів свідчить, що природна флора заповідника була вивчена недостатньо повно, причому, значна частина нових таксонів (59) – додалися за рахунок більш детального дослідження рослинного покриву Михайлівського ПНДВ. Досвід проведеного дослідження свідчить, що флористичний моніторинг території Заповідника залишається актуальним для уточнення таксономічного складу його флори та виявлення її детальної структури. Подібне завдання раніше було поставлено і щодо вивчення флори іншого осередку біорізноманіття Правобережного Степу – території НПП "Бузький Гард" (Ширяєва, Коломієць, 2020).

Серед найбільш цікавих флористичних знахідок на території заповідника за результатами моніторингу – виявлення рідкісних видів рослин на межі поширення, зокрема: *Agrimonia procera*, *Psephellus sumensis*, *Pseudopodospermum strictum* і *Vincetoxicum fuscatum*. Знахідки цих таксонів значно доповнюють локальну флору Заповідника та збільшують вивченість флори Правобережного Степу в цілому. Серед нововиявлених таксонів до Червоної книги України включений *Allium sphaeropodium* (Про затвердження ..., 2021). Таким чином, загальна кількість видів рослин із Червоної книги України, які охороняються в межах Природного заповідника "Єланецький степ", становить 27.

Чимало аборигенних таксонів, які наводилися для флори Заповідника в минулому, зважаючи на порівняно невеликий час його сучасних досліджень, довелося критично

переглядати. Раніше С.М. Воронова (2005–2007) уже відзначала, що такі види, як *Dianthus hypanicus* Andr. і *Silene hypanica* Klokov вказувалися для дослідженої флори помилково. В ході нашого моніторингу не підтвердилася наявність на території Заповідника таких таксонів, як: *Achillea millefolium* L., *Dianthus deltooides* L., *Salvia nemorosa* L. subsp. *pseudosylvestris* (Stapf) Bornm. (= *S. tesquicola* Klokov & Pobed.) і *Taraxacum bessarabicum* (Hornem.) Hand.-Mazz., які наводив ще О.В. Костильов (1987). Крім того, сумнівними та непідтвердженими у складі флори на сьогоднішній день залишаються ще цілий ряд видів, які були вказані у польових записках різних дослідників упродовж останніх 30 років, але гербарними матеріалами або конкретними вказівками вони не підтверджуються, зокрема: *Astragalus buchtormensis* Pall., *Cotoneaster melanocarpus* (Bunge) G.Lodd. ex M.Roem., *Phlomooides hybrida* (Zelen.) Kamelin & Makhm., *Pulsatilla ucrainica* (Ugr.) Wissjul., *Thymus moldavicus* Klokov & Des.-Shost. та ін. Деякі із цих таксонів імовірно провізорно наводилися відповідно до еколого-ценотичних умов Заповідника, як-от *Salvia nemorosa* subsp. *pseudosylvestris* і *Thymus moldavicus*, але критична перевірка відповідних живих рослин із багатьох місцезростань у Заповіднику свідчить, що тут ростуть лише *Salvia nemorosa* subsp. *nemorosa* і *Thymus dimorphus* Klokov & Des.-Shost. Втім цілий ряд таксонів у складі цієї флори ще потребують детальної перевірки.

Досить вагомими виявилися доповнення до адвентивної фракції флори Заповідника, що свідчить про значні процеси її адвентизації. Серед нововиявлених чужорідних видів рослин кілька є інвазійно спроможними: *Erigeron annuus*, *Medicago* × *varia*, *Phragmites altissimus*, *Rumex patientia* та *Vitis riparia*. Натомість, частина адвентивних рослин є «пульсуючими» і були відмічені в межах Заповідника завдяки наявності поруч з ним сільськогосподарських угідь. Такими наприклад є: *Hibiscus trionum*, *Zea mays* та деякі інші. Крім того, кілька інтродукованих видів успішно акліматизувалися і формують нові генерації за рахунок спонтанного насінневого та вегетативного розмноження: *Corylus americana*, *Parthenocissus vitacea*, *Prunus virginiana*, *Tilia platyphyllos*. В майбутньому ці таксони цілком можуть поповнити адвентивну фракцію флори Заповідника.

Висновки

Отже, за рахунок проведеного флористичного моніторингу на території природного заповідника "Сланецький степ" до інвентарного переліку його флори було додано 101 новий таксон, у тому числі 74 – аборигенних і 27 – чужорідних. Серед нововиявлених у флорі заповідника таксонів *Allium sphaeropodum* – занесений до "Червоної книги України", а отже загальна чисельність видів рослин із національним зоологічним статусом у флорі Заповідника становить 27.

Загальний таксономічний склад флори природного заповідника "Сланецький степ" за оновленими даними становить близько 665 таксонів (видів і підвидів) і таким чином його дві ділянки є одними із осередків різноманіття рослинного світу як у Миколаївській області, так і у Степовій зоні України загалом. Нові відомості є підставою для критичного аналізу всієї дослідженої флори, що буде висвітлено у наступній публікації.

Вісюліна О. Д. *Vincetoxicum Moench*. *Флора УРСР*. Київ : АН УРСР, 1957. Т. 8. С. 274–286.

Воронова С. М. Фітораритети судинних рослин міжнародного та державного природоохоронного статусу у природному заповіднику "Сланецький степ". *Вісник Національного науково-природничого музею України*. Серія ботанічна. Частина друга. 2005–2007. № 4–5. С. 298–333.

Деркач О., Тарашук С. Про необхідність створення природного заповідника "Сланецький". *Ойкумена*. 1994. № 1–2. С. 112–116.

Коломійчук В. П., Мойсієнко І. І., Деркач О. М., Бойко Т. О. ПЗ Сланецький степ. *Фіторізноманіття заповідників і національних природних парків України*. Ч.1. Біосферні заповідники. Природні заповідники [За ред. В.А. Онищенко і Т.Л. Андрієнко]. Київ : Фітосоціоцентр, 2012. С. 124–138.

Конайкова В.О. Раритетний фітоценофонд природного заповідника "«Сланецький степ»". *Природничий альманах*. Серія: Біологічні науки. 2019. Вип. 27. С. 95–102.

- Костильов О. В. Рослинисть запроєктованого заповідника "Єланецький". *Український ботанічний журнал*. 1987. Т. 44, № 2. С. 77–81.
- Костылев А. В. Еланецкий (заповедник). *Перспективная сеть заповедных объектов Украины*. Киев: Наукова думка, 1987. С. 199–204.
- Марценюк І. М. Рід *Allium* L. (Alliaceae) Північного Причорномор'я України: дис. ... к.б.н. 03.00.05 – ботаніка. Миколаїв, 2011. 192 с.
- Мельничук С. С. Адвентивна фракція флори Михайлівського природо-охоронного науково-дослідного відділення природного заповідника Єланецький степ. *Wielokierunkowosc Jako Gwarancja Postępu Naukowego*. 2020. Т. 2. SC. 12–14. DOI: 10.36074/21.02.2020.v2.02
- Мойсієнко І. І., Соломаха В. А., Соломаха Т. Д., Драбинюк Г. В. Еколого-ценотичні особливості *Scutellaria verna* Besserg в умовах природного заповідника "Єланецький степ" (Миколаївська обл., Україна). *Чорноморський ботанічний журнал*. 2005. Т. 1, № 2. С. 83–91.
- Мойсієнко І. І., Ширяєва Д. В., Винокуров Д. С., Скобель Н. О., Деркач О. М., Клименко В. М., Захарова М. Я., Коломієць Г. В., Драбинюк Г. В., Мельник Р. П., Кириленко В. В. *Ендемічні рослини Миколаївської області*. Миколаїв, 2021. 80 с.
- Національний каталог біотопів України. [За ред. А.А. Куземко, Я.П. Дідуха, В.А. Онищенко, Я. Шеффера]. Київ : ФОП Клименко Ю.Я., 2018. 442 с.
- Прасова Н. В. Морфологічні та біологічні особливості, поширення оставника одеського на території Михайлівського природоохоронного науково-дослідного відділення Природного заповідника "Єланецький степ". *Студентський науковий вісник*. 2020. Вип. 15 (2). С. 169–175.
- Про затвердження переліків видів рослин та грибів, що заносяться до Червоної книги України (рослинний світ), та видів рослин та грибів, що виключені з Червоної книги України (рослинний світ): Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 15 лютого 2021 року № 111. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0370-21>
- Проект організації території природного заповідника "Єланецький степ" та охорони його природних комплексів. Мелітополь, 2021. 238 с.
- Тихомиров В. Н. Обзор видов Phragmites (Poaceae) Беларуси. *Новости систематики высших растений*. 2020. Т. 52. С. 8–20.
- Цвелев Н. Н. *Crataegus*. Флора Восточной Европы. Т. 10. СПб : Мир и семья, 2001. С. 557–586.
- Чорна Г. А., Шиндер О. І., Коструба Т. М. Доповнення до переліку видів спонтанної флори Національного дендрологічного парку "Софіївка" (м. Умань). *Чорноморський ботанічний журнал*. 2021. Т. 17, № 4. С. 302–315. DOI: 10.32999/ksu1990-553X/2021-17-4-1
- Шимкус Г.Т. *Trifolium*. Определитель высших растений Украины. Киев, 1987. С. 188–190.
- Ширяєва Д. В., Коломієць Г. В. Передумови та пріоритети створення ефективної системи моніторингу фіторізноманіття національного природного парку "Бузький Гард". *Моніторинг та охорона біорізноманіття в Україні* [Серія: "Conservation Biology in Ukraine". Вип. 16, т. 1.]. 2020. С. 257–262.
- Костылев А. В. Еланецкий (заповедник). *Перспективная сеть заповедных объектов Украины*. Киев : Наукова думка, 1987. С. 199–204.
- Пачоский И. Херсонская флора. I. Высшие тайнобрачные, голосеменные, однодольные. Херсон : Тип. С.Н. Ольховикова и С.Н. Ходушина, 1914. LXXX + 548 с.
- Пачоский И. Херсонская флора. Т. II. Двудольные [Под ред. К. Лятовски]. *Poznań*. 2008. 505 с.
- Шимкус Г.Т. *Trifolium*. Определитель высших растений Украины. Киев, 1987. С. 188–190.
- Keller R.P., Geist J., Jeschke J.M., Kühn I. Invasive species in Europe: ecology, status, and policy. *Environmental Sciences Europe*. 2011. Vol. 23, N 23. Pp. 1–17. DOI: 10.1186/2190-4715-23-23
- Sołtys-Lelek A. Genus *Crataegus* L. of the Medobory Nature Reserve and its protection zone (Podolian Hills, Western Ukraine). *Вісник Львівського університету*. Серія біологічна. 2012. Вип. 59. С. 89–99.
- Wesche K., Ambarlı D., Kamp J., Török P., Treiber J., Dengler J. The Palaearctic steppe biome: a new synthesis. *Biodiversity and Conservation*. 2016. Vol. 25, N 12. P. 2197–2231. DOI: 10.1007/s10531-016-1214-7

Рекомендує до друку
В.В. Шаповал

Рукопис отримано 31.10.2022